

Prof. dr hab. Zdzisław Wawrzyniak

Recenzja pracy doktorskiej Pani mgr Joanny Janickiej: *Modifikationen semantischer Strukturen in Wortbildungs-spielen*, str. 180, Kraków UJ, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Zofii Berdychowskiej

1. Charakterystyka dysertacji

Przedstawiona do recenzji praca doktorska Pani mgr Joanny Janickiej pod tytułem *Modyfikacje struktur semantycznych w grach słowotwórczych* składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów merytorycznych, streszczenia w języku polskim, niemieckim i angielskim, bibliografii oraz dwóch aneksów. We wstępie autorka wyjaśnia, iż traktuje gry słowotwórcze jako podgrupę gier słownych. Dysertacja tematyzuje dobitnie relację między grami słowotwórczymi i grami słownymi. Drugim punktem wyjścia badań podjętych przez mgr Joannę Janicką jest filozofia języka Ludwiga Wittgensteina, a szczególnie jego teza, iż znaki językowe uzyskują swoje znaczenie dopiero poprzez ich użycie w komunikacji międzypersonalnej. Gry słowotwórcze są fenomenami użycia języka (parole), są zatem ściśle powiązane z kontekstem, w którym występują, bowiem to kontekst je motywuje, wręcz umożliwia ich zaistnienie.

Pierwszym celem badawczym autorki pracy jest więc zdefiniowanie gry słowotwórczej, a następnie odgraniczenie gry słowotwórczej od gry słów. Wspomnianym tutaj zagadnieniom jest poświęcony pierwszy rozdział dysertacji (str.10-24). Rozdział drugi (str.25-49) jest zatytułowany *Podstawy teoretyczne gier słowotwórczych*. Zawiera on obok definicji głównego pojęcia dysertacji także propozycję typologii gier słowotwórczych. Biorąc pod uwagę najpierw kryterium modyfikacji znaczeń autorka odróżnia najpierw dwie grupy gier słowotwórczych, mianowicie

takie, w których następuje modyfikacja semantyczna słowa już istniejącego oraz takie, w których pojawia się nowe słowo, które często, chociaż nie zawsze jest nazwą nowego stanu rzeczy.

W obrębie obu grup głównych następuje potem prezentacja dalszych rozróżnień. Dalszym celem badawczym dysertacji jest opis modyfikacji struktur semantycznych poszczególnych słów występujących w grach słowotwórczych. Celem badań autorki jest również określenie związków pomiędzy rodzajami modyfikacji semantycznych i typami gier słowotwórczych.

Rozdział trzeci (str.50–57) jest przede wszystkim prezentacją korpusu gier poddanego badaniom oraz prezentacją metody badań. Korpus obejmuje 150 gier słowotwórczych zaczerpniętych z czasopisma internetowego *Der Postillion*, z krótkich tekstów satyrycznych i wierszy rozmaitych autorów, a ponadto z glos i komentarzy opublikowanych w dziennikach *Frankfurter Allgemeine Zeitung* i *Sueddentsche Zeitung* w okresie od 1 stycznia 2011 r. do 31 grudnia 2011. Podstawą wyboru metody badawczej na użytek dysertacji stało się założenie, iż gry słowotwórcze są implicytnymi predykacjami. Aby analizować strukturę tych predykacji autorka opracowała postępowanie badawcze oparte z jednej strony na gramatyce dependencyjnej Ulricha Engela (1988, 2004), z drugiej zaś na opisach złożzeń zorientowanych predykacyjnie (por. Ortner Hanspeter, 1991 i Ortner Lorelies, 1991). Rozdział czwarty (str.58–75) jest zatytułowany *Leksemy złożone jako predykacje*. Rozdział piąty (str.76–115) jest w całości poświęcony strukturom semantycznym gier słowotwórczych. Autorka rozróżnia tutaj: 1. gry remotywacyjne 2. gry transmotywacyjne 3. gry pseudomotywacyjne 4. gry z lukami systemowymi 5. kontaminacje i 6. formy mieszane. Aneks I, (str.161–175) zawiera konkretne przykłady gier słowotwórczych, przyporządkowane wymienionym powyżej sześciu typom.

Pozwolę sobie w tym miejscu zacytować po jednym przykładzie: gry re motywacyjne- 1. Seitensprung: Mann rettet sich gerade noch vor wuetender Ehefran (w moim polskim tłumaczeniu: Skok w bok: mężczyzna ratuje się jeszcze w ostatniej chwili przed rozwścieczoną żoną), gry transmtywacyjne- 4. Schon der Name Messi ist ja, was allen Fussballdenken laengst auf-gefallen ist, ein Hinweis auf seine uebernatuerlichen, messianischen Faehigkeiten (w moim polskim tłumaczeniu: Już nazwisko Messi jest przecież, co już dawno zauważone zostało przez wszystkich myślicieli futbolu, wskazówką na jego nadnaturalne, mesjańskie zdolności)- gry pseudomotywacyjne- Staendig Wallungen: Einseitige Ernaehrung fuehrt bei Eskimo-Frauen zu Problemen In den Wechseljahren (w moim polskim tłumaczeniu: Stale wzburzenia: Jednostronne odżywanie się powoduje u kobiet Eskimosów kłopoty w okresie przekwitania)- kontaminacje- Dass im Monat Maerz ein Zeichentrickfilm In die deutschen Kinos kommt mit dem Titel *Gnomeo und Julia*, kann(...) keinen Shakespeare- Fan in Furcht versetzen. Denn dass der Film die klassische Liebestragedie in die Welt der Gartenzwerge verschleppt, wirkt eher drollig als erschreckend. Auch wenn der Titel tatsaechlich total kindisch und bescheuert klingt (To, że w marcu w niemieckich kinach pojawi się kreskówka zatytułowana *Karłomeo i Julia* nie powinno przestraszyć fanów Szekspira. Albowiem to, że film deportuje klasyczną tragedię miłosną do świata karłów ogrodowych, oddziaływuje na widzów raczej rozbawiająco niż przerażająco. Jakkolwiek tytuł rzeczywiście brzmi całkiem dziecinnie i wariacko)-gry z lukami systemowymi-(1,2) Es treten jetzt ins Rampenlicht: die Aufhoerer, die Neuanfaenger Und die Weitermacher (w moim polskim tłumaczeniu: W świetle reflektorów tłoczą się teraz: przestawacze, zaczynacze od

początku i kontnuowacze)- formy mieszane- Ein Pfund: Forschern gelingt 500 Gramm schwere Kreuzung aus Pferd und Hund (w moim polskim tłumaczeniu: Font: Naukowcom udało się wyhodować krzyżówkę o wadze 500 gramów z foki i bażanta).

2. Ocena pracy

Praca zasługuje na wysoka ocenę. Autorka podjęła się zadania trudnego, do tej pory nieopracowanego, jakim było zbadanie fenomenu gry słowotwórczej (das Wortbildungsspiel). Szczególną uwagę poświęciła Autorka zmianom w strukturze semantycznej wyrazów, do których dochodzi w trakcie kreatywnego użycia środków słowotwórczych języka niemieckiego. Gry słowotwórcze postrzegane są przez Panią mgr Janicką jako swoisty rodzaj gry słów. Autorka pracy omawia precyzyjnie subtelne różnice między grą językową, gra słów i grą słowotwórczą. Na uznanie zasługuje fakt, iż Autorka pracy dostrzegła konkretną przydatność filozofii języka L. Wittgensteina dla swoich badań. Gry słowotwórcze są warunkowane przez kontekst, są więc elementami parole. Konkretny kontekst umożliwia ich konstruowanie, a także właściwą interpretację.

Z kolei na uznanie i wysoką ocenę zasługuje sformułowanie przez Panią mgr Janicką nowej definicji gry słów, która jest rozumiana jako zamierzone odstępstwo od normy językowej, w wyniku którego środkami języka przedmiotowego zostaje sformułowana informacja o systemie językowym. Takie sformułowanie definicji gry słów było możliwe dzięki uwzględnieniu prac Hausmanna (1974), Heiberta (1993) i Tęczy (1997). Oryginalny jest przegląd prac z zakresu słowotwórstwa niemieckiego pod kątem uwzględnienia i nieuwzględnienia gier słowotwórczych (rozdział drugi dysertacji). W obrębie polskojęzycznej literatury poświęconej dowcipowi językowemu doktorantka omawia szczegółowo prace Danuty Buttler (1961, 1962, 1965, 1967 i 2001).

Jako bardzo ważne dla badań nad semantyką gier słowotwórczych przedstawione zostają prace dotyczące semantyki humoru (Raskin 1985, Brzozowska 2000) oraz badania semantyczne oparte na teorii przestrzeni mentalnych i amalgamatów kognitywnych. Osiągnięciem wysokiej miary jest sformułowanie przez kandydatkę definicji gry słowotwórczej, stanowiącej podstawę do wyodrębnienia gier słowotwórczych z innych gier słów. Definicja ta brzmi: gra słowotwórcza to zamierzone odstępstwo od reguł słowotwórczych danego języka, skutkujące wyrażeniem w języku przedmiotowym informacji o tym systemie.

3. Konkluzja końcowa

Biorąc pod uwagę wysoki poziom naukowy dysertacji doktorskiej Pani mgr Joanny Janickiej, jej nowatorski charakter, stwierdzam z satysfakcją, iż praca wyróżnia się swoją wartością merytoryczną i metodologiczną i zasługuje na druk oraz wyróżnienie przez Wysoką Radę Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Rzeszów, dnia 9 kwietnia 2015